

RECENZJE, OMÓWIENIA, NOTY

Hrdličkovo hledání místa češtiny mezi ostatními jazyky

Hrdlička's search for the place of Czech among other languages

JIRÍ HASIL

Univerzita Karlova v Praze

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9245-4493>

e-mail: jiri.hasil@ff.cuni.cz

Na jaře roku 2025 vydalo pražské nakladatelství Karolinum v edici *Studia Philologica Pragensia* monografii Milana Hrdličky nazvanou *Čeština mezi jazyky*¹. Recenzovaly ji Jana Svobodová z Ostravské univerzity a Darina Hradilová z olomoucké Univerzity Palackého.

Milan Hrdlička náleží ke zkušeným a dlouholetým vysokoškolským učitelům, který se v Ústavu bohemistiky pro cizince a komunikace neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy věnuje výchově zahraničních bohemistů a na katedře

¹ Milan Hrdlička, *Čeština mezi jazyky*. Praha: Karolinum, 2025, 124 s. ISBN 978-80-246-6075-2.

českého jazyka a literatury Fakulty Pedagogické Západočeské univerzity výuce budoucích češtinářů. Svou badatelskou činnost věnuje především české morfologii, lingvodidaktice češtiny jako cizího jazyka, teorii jazykové kultury, současnému českému jazyku, zajímají ho i otázky translátologické se zaměřením na teorii překladu uměleckých textů.

Na obálce na zadní straně monografie se čtenář může dočíst, že „práce zachycuje četné poznatky a podněty z autorovy dlouhodobé výuky zahraničních bohemistů u nás i ve světě. Neotřelé nahlížení češtiny optikou jiného, často diametrálně odlišného civilizačního rámce přináší cenné postřehy a výzvy, které by rodilému mluvčímu jen sotva přišly na mysl. První oddíl *Jazyk a národ* pojednává o nedořešené otázce kontur našeho národního jazyka i o dalších nosných a nezřídka přehlížených tématech (jazyk a národní charakter, rysy řečového chování Čechů). Druhá část *Jazyk a jeho akvizice* zpracovává vybrané aktuální jevy dnešní češtiny. Závěrečná kapitola *Jazyk a překlad* se pak věnuje bázevým otázkám této disciplíny s ohledem na umělecký text. Celou publikaci prostupují kontrastivní pohledy na češtinu a na pestré aspekty jejího řečového užívání. Je určena širokému okruhu zájemců o češtinu jako jazyk mateřský, druhý a cizí.“

První část je tematicky rozčleněna do šesti kapitol, jež se dále člení do jednotlivých subkapitol. Hrdlička zde představuje celou řadu specifických pohledů na český jazyk. Nepřináší výsledky svého výzkumu, ale vychází z publikovaných závěrů nejen lingvistů, ale i historiků a sociologů a klade čtenáři otázky. Nepředkládá mu svá řešení, ale vede ho k tomu, aby si názor vytvořil čtenář sám. Snad i proto jsou některé Hrdličkovy názory kontroverzní, až provokativní a jednostranné. Platí to kupříkladu o jeho hodnocení československého a tzv. československého jazyka (vychází při tom z ne příliš pozitivního hodnocení historika Jana Rychlíka). Pomíjí fakt, že v desátých a první polovině dvacátých let 20. století tento koncept byl s ohledem na mezinárodní kontext plně funkční (o tom, že v druhé polovině 20. let měl být opuštěn, není pochyb).

Ojediněle se Milan Hrdlička dopouští jistých omylů způsobených nejspíš nepozorností při konečné úpravě textu, např. vliv pražské univerzity na češtinu se nemohl projevit ve 13. století (univerzita, jak známo, byla založena až v r. 1348; vliv na vývoj češtiny ale mohly mít farní školy, jichž v Praze v té době byl počet neobvykle vysoký; Jaroslav Porák uvádí, že jich bylo 25!). Jinde autor píše o Hořovických trubičkách, evidentně ale jde o známou cukrovinku pocházející z Hořic v Podkrkonoší známou jako Hořické trubičky.

Ve druhé části se autor věnuje především české gramatice. Pozornost obrací k dílčím jednotlivostem, které obvykle rodilým mluvčím češtiny zcela unikají, ale pro cizince jsou velmi důležité. Všimá si gramatických kategorií majících i nemajících oporu v objektivní realitě, příznakovosti a bezpříznakovosti jednotlivých jazykových

kategorií, věnuje se i variantnosti a anomáliím v češtině. Zvláštní pozornost zaměřuje k číslovkám. Pro rodilé mluvčí jsou přínosné i podněty plynoucí z akvizice češtiny cizinci (zápor větný a členský, jména obyvatelská i příslušníků národů, univerbizace, ústup flexe, substantivizovaná adjektiva, k užití singuláru a plurálu – košík angreštu, košík malin...).

Texty jednotlivých kapitol Hrdlička publikoval již dříve v časopisech (velmi často v Bohemistyce a Českém jazyku a literatuře) i ve sbornících (na původní uveřejnění poctivě odkazuje). V kapitole o jménech obyvatelských i jménech příslušníků národů postrádáme zmínku o nominativu plurálu, který je nejen pro cizince obtížný (Angličané, Angličani, Angličanové, ale Francouzi, Francouzové, neexistující *Francouzé; Poláci, neexistující *Poláké, jiný význam mající Polákové atd.). V kapitole o jednom typu univerbizace jde častěji o proces univerbizační a derivační, než o proces univerbizační a abreviační. Pozitivně hodnotíme Hrdličkovo plédování po pospisovnění dubletního zakončení u dativu singuláru posesivních adjektiv: divil se babiččinu / babiččině důchodu apod.

Třetí část zaměřuje Milan Hrdlička na translatologii. Návaznost na předchozí kapitoly je logická a pochopitelná. Ukazuje totiž na další možnosti využití češtiny v komunikaci. Věren svému dlouholetému zájmu se Hrdlička zaměřuje na problematiku překladu uměleckých textů. Čtivé jsou zejména kapitoly o ekvivalenci a adekvátnosti uměleckého překladu, o zaměření překladatele na čtenáře, o překladu jinojazyčných pasáží v uměleckém textu i o překladu záměrných gramatických a pravopisných chyb v textu. Tuto část završuje inspirativní kapitola translatologicko-lingvodidaktická, o tzv. překladatelské tiché poště.

Hrdličkova monografie je přínosná a cenná především v předkládání otázek a v upozorňování na ty jevy v češtině, jež bývají často českými lingvisty i uživateli jazyka přehlíženy či nedoceňovány. Rozhodně stojí za přečtení. Jsme přesvědčeni, že zaujme jak odborníky, tak i laiky.

Nakladatelství Karolinum monografii vydalo počátkem roku, v jehož poslední čtvrtině Milan Hrdlička oslaví své půlkulaté životní jubileum (nar. 16. 10. 1960). Jistě se naskytne příležitost mu při této příležitosti poblahopřát. Hrdlička je autor pilný (z jeho pera pocházejí jak texty ryze odborné, tak i jazykové blogy a texty beletristické), my, čtenáři jeho děl, věříme, že monografie *Čeština mezi jazyky* není jeho opusem posledním, ale že se dočkáme textů dalších. Hodně inspirace a sil k jejich vytvoření, Milane!